

Od Ž do Ž

Slavoj Žižek je bil svoje čase v JLA primeran vojniki, vendar so ga podcenjevali kot strelca. Tako je enkrat na streljanju poveljnik prišepnil sosednjemu vojaku, naj žrtvuje enega od svojih petih nabojev za strel v Žižkovo tarčo — češ, filozof itak ne bo nič zadel. In kakšen je bil Žižkov rezultat? *Pet metaka, šest pogodaka!*

Žižek je v bistvu en tak postmoderni Josip Vidmar: k njemu je vedno treba teči po mnenje, a za razliko od nestorja pri njem nikoli ne vemo, s čim nam bo postregel. Nedvomno je ena velikih ikon (slovenske) intelektualne in že kar popularne kulture — pri tem pa edini, ki je zavzel ta status kot filozof, natančneje psihoanalitični filozof oziroma teoretski psihoanalitik, deloma pa tudi kot spogledljivec s politiko. Ni stvari, ki je ne bi znal interpretirati s pomočjo psihoanalize, in ni je take, ki si je ne bi upal interpretirati, naj je še tako trivialna.

Resno duhoviti in duhovito resni medvedek eksplozivnega in asociativnega uma je verjetno najbolj logoreksičen govorec med javnimi personami — kakor da ne bi bilo dovolj težko slediti že vijuganju med sofisticiranimi interpretacijami, ki uhajajo celo intelektualcem, če ne poznajo kompletnega Lacana, Freuda, Hegla, Nietzscheja, Marxa, Lenina, Habermasa ali Jamesona, za nameček pa še Hitchcocka, francoskega novega vala, Wagnerjevih oper, Laibacha in drugih, celo najbolj obskurnih pop- in subkulturnih pojavov, in poljudnimi, napol škandaloznimi ali vsekakor izzivalnimi izjavami o slovenski politični realnosti, razumljivimi vsakemu napol razgledanemu sitnežu.

Ta dvojnost navidez stereotipnega filozofa s sokratično brado in v razpeti srajci (na kateri kdaj manjka kakšen gumb), ki misli s svetlobno in govori z nadzvočno hitrostjo, je razlog, da je Slavoj Žižek hvaležna tema mnogih, tudi neposvečenih. Žižek je intelektualna prezenca neglede na svojo razumljenost in priljubljenost, kar je za status zvezde bistveno.

A takšno ali drugačno famo so mu rojaki še nekako pripravljeno priznati vsaj za doma. Ne gre pa jim v račun, da je Žižek svetovna intelektualna zvezda. Ne vem, kakšne dokaze bi radi imeli: bi ga mar News Of The World ali National Enquirer morala obrekovati, da ga sedemmesečni sin spravlja ob živce, ker je neumen in kar naprej nekaj hoče, pa ne zna povedati? Novice iz njegovega privatnega življenja vendar niti v Lady ne zaidejo — pa bi bilo kaj glodati!

Seveda gre za nekaj drugega. Pregovorna nezaupljivost do domorodne uspešnosti na tujem in sumljiva lahkota, s kakršno

marsikdo s tujim štemplom dokazuje svojo kompetentnost naivni in fascinabilni raji, nepoučenim dobronamernežem prišepetavata, da na Žižkovem uspehu nedvomno nekaj je, vendar pa ne preveč: gotovo je kaj zadaj — kakor se temu po slovensko lepo reče —, česar ne vemo, in to je seveda manj, kakor je pompozno slišati.

Tistih, ki jim je skepsa samo krinka za hudobijo in podcenjevanje, ne prepričajo — in kako jih tudi bi, ko pa so nenačitani — niti zveneča imena tujih založb, ki izdajajo Žižkove v angleščini napisane ali v druge jezike prevedene knjige, niti dejstvo, da je te knjige mogoče kupiti v sleherni dobro založeni knjigarni na planetu; ne prepriča jih impresiven seznam evropskih in ameriških univerz, na katerih gostuje kot predavatelj, niti nagrada v višini milijona mark, ki mu jo je podelila nemška zvezna dežela Nordrhein-Westfalen, da bi izpeljal raziskovalni projekt o protislovjih sodobnega uma; še najmanj pa jih prepriča to zanje zanemarljivo dejstvo, da je *The Žižek Reader* (Blackwell Publishers, 1999) izšel v zbirki filozofskih beril, na katere seznamu so izbori tekstov Hegla, Lukácsa, Wittgensteina, Benjamina, Lévinasa, Blanchota, Batailla, od živih pa Virilioja, Guattarija, Kristeve, Irigarayeve.

To preprosto ne more biti res že zato, si mislijo, ker je Žižek tako imenovani ideolog Liberalne demokracije: bil je zraven že v časih ZSMS in je ostal stranki zvest tudi po prelevitvi v LDS; bil je njen kandidat na volitvah za člane predsedstva leta 1990, od takrat naprej pa se s kontroverznimi intervjuji in članki — z več ali manj sreče, vpliva in hvaležnosti — občasno pojavlja v medijih v vlogi strankine intelektualne maskote. In če je LDS-ovec, potem ne more biti najuspešnejši slovenski intelektualni izvozni artikel in obratno. Uspešen morda, toda nikakor ne more biti najuspešnejši, ker bi to pomenilo, da je uspešnejši od rajnega Štuklja ter smučarjev in Zahoviča. Žižek dejansko postavlja v realnejšo luč to efemerno famo športne slave in zasluge tekmovalnih fizikalcev za slovenski narod. Že res, da zmage nosijo ime Slovenije po svetu. Vendar je absolutno kratkovidno predpostavljati, da vsi ti goli in ciljne arene s Slovenijo vred ne bodo šli pri drugem ušesu svetovne javnosti ven natanko tako hitro, kakor so prišli v prvo — za razliko od (Žižkovih) knjig, četudi naklade teh ne dosegajo števila gledalcev nekih sicer zanimivih, a brezveznih tekem.

Sicer pa gre za podobne zadeve kakor pri fuzbalu. Od kredibilnega očitvidca sem nekoč slišal poročilo o Žižkovem predavanju v Londonu na Architectural Association, kjer se je v dvorano z nekaj sto sedeži natrpalo skoraj tisoč ljudi. Poslušali da so ga tiho kot miške, na koncu pa so izbruhnile ovacije. Mladi

intelektualci so topotali z nogami, skandirali: "Zee-zeck! Zee-zeck! Zee-zeck!" in navaljevali na kateder z izvodi njegovih knjig po avtograme.

Seveda je pa Žizek za razliko od drugih nesrečnikov s slovanskimi šumniki na germanskih in romanskih govornih področjih vedno natisnjen kot Žižek. On je v bistvu človek, ki je v zahodni svet ponesel črko Ž — in to celo dve!

Ko prideva s fotografom k Žižku na dom — v skromno, s knjigami, videokasetami in zgoščenkami zabasano, a lepo pospravljeno garsonjero z delovno izbo in kuhinjskim kotom —, je prva stvar frenetično predavanje o nacističnih propagandnih melodramah in sovjetskih kolhoznih musicalih, podkrepljeno z odlomki. Kadar je v Essnu, se kratkočasi z gledanjem (prepovedanih) nemških medvojnih filmov, s katerimi ga pod roko zalagajo prijatelji. Mogoče tega sploh ne bi smel razglašati, ampak ti filmi so genialni. Zdaj se legalno dobi vsaj *Opfergang* od Weita Harlana — ta je čisto neverjeten. Še bolj nor žanr pa so sovjetski kolhozni musicali. Glavna oseba je ponavadi "molodaja i krasivaja" direktorica kolhoza ali vsaj traktoristka, za katero tekmujeta dva moška: prvi zapeljiv, toda len delavec, drugi pa sramežljiv in pošten partijski sekretar. Zadeva se seveda razplete z "gepi endom", kakor so temu rekli v ruščini, in to z dvojnimi, na političnem in emocionalnem nivoju: ljubezensko se odloči za komunista, ki bo seveda vzoren mož, tistega drugega pa spreobrne v marljivega stahanovca. Vmes se kolhozni vozijo na kombajnih v neskončnost žitnih step, babuške v snažnih predpasnikih pa na vozovih in komentirajo dogajanje med opletanjem kužkov in gaganjem gosi. Žižek mimogrede pocitira *Everyday Stalinism* od Sheile Fitzpatrick in pripomni, da je popularnost teh musicalov dokaz, da je sočrealistična kinematografija zrasla iz populističnega zadovoljevanja občinstva — indoktrinacija je bila samo njen stranski produkt.

Žižek se je očitno ogrel in postaja ironičen. Pove, da se ima vedno bolj za cyber komunista. Pri internetu in digitalnih medijih se vidi, da produkcijska sredstva prihajajo v nasprotje — kot se je včasih reklo — s produkcijskimi odnosi. Ali ni digitalni univerzum že po svoji naturi nekaj, kar je težko stlačiti v okvire privatne lastnine? Zanimivo in značilno je, da firme, ki se ukvarjajo z novimi mediji, dandanes potrošijo največ denarja za preprečevanje kopiranja! Ta spor glede avtorskih pravic za glasbo v MP3 formatu? Ja, in še marsikaj, tudi ta protimonopolna tožba proti Billu Gatesu je značilna, čeprav govori o drugih stvareh. Ali ni to lep dialektični paradoks današnjega časa? Ne samo, da država ne ovira konkurence kakor včasih — groba

državna intervencija je potrebna, da se prosta tržna konkurenca sploh ohranja! To je paradoks današnjega kapitalizma: čeprav svobodni trg ni proti državi in država ne proti svobodnemu trgu, bi kljub temu živeli v monopolu, če ne bi bilo države! Država mora poseči na trg, da ta sploh še deluje. Gibanje trga postaja iracionalno, novi spekulativni kapital prinaša na trg take norosti, da bo v nekem trenutku vse skupaj implodiralo. Žižek se ima tu za staromodnega marksista: to so zanj revolucionarna znamenja — no, ne ravno znamenja proletarske revolucije z zastavami in to.

Žižek rad reče, da je marksist. V Jamesonovem duhu? Tudi on se deklarira kot ortodoksen marksist: da je marksizem znanost tretje, postmoderne, globalizacijske faze kapitalizma? Ne-ne, Jameson nima jasnih predstav. Ima se za ortodoksnega, ne ve pa veliko o ekonomiji. Žižek priznava, da ne ve veliko o ekonomiji, ampak več od Jamesona pa že. V Ameriki je zdaj kar nekaj zanimivih marksističnih ekonomistov, ki delajo zelo resne analize. Tu ne gre za tiste floskule okrog delavskega razreda in podobno, ampak preprosto sledijo trendom in poskušajo ugotoviti, do katere mere bo sistem vzdržal.

Kaj pa Seattle, Washington? Že dolgo ni bilo nič videti tako nezadržno kakor globalizacija, pa vendar tudi že dolgo ni nič naletelo na takšen odpor. Žižek se tu globoko strinja s tistimi, ki pravijo: ne biti proti globalizmu na nivoju konflikta s partikularnim. To je njegov veliki motiv, pravi, in čedalje bolj je vanj prepričan. To zgražanje, da bo ves svet postal globalizirana ameriška kultura, mi pa ne bomo mogli ohraniti svojih lokalnih tradicij — to je samo blef. Globalni kapitalizem rabi partikularne identitete in jih tudi dejansko generira. Ali ni tipično, da je prišlo do prebujenja nacionalnih identitet Baskov, Valižanov, kogar hočete, natanko v času zadnje stopnje globalizacije? Povsod so zdaj te lokalne identitete. Ampak to je vendar reakcija na globalizacijo, vskočim, ne pa njen produkt! Seveda je reakcija, nadaljuje Žižek, vendar ni dovolj reči samo to, da je reakcija. Globalni kapitalizem deluje na neki drugi ravni — to je njegova stara teza, ki mu je po lastnih besedah prinesla v Ameriki veliko sovražnikov —, in sicer, da je multikulturalizem sama logika globalnega kapitalizma. Globalni kapitalizem ne deluje kot splošna nivelizacija. Seveda ukinja stare, narurne skupnosti. Ampak to ni to, da bomo vsi jedli hamburgerje. Globalni kapitalizem je, da boš imel McDonald's, tajsko restavracijo, kitajsko restavracijo, italijansko restavracijo, francosko restavracijo, vietnamsko restavracijo ... Globalni kapitalizem je multikulturalizem.

Žižek se sicer strinja z mojo pripombo, da so globalni kapitalizem tudi milijardni mergerji inforazvedrilnih in telekomunikacijskih gigantov, pa tudi odpuščanje delavcev v kooperativah multinacionalk v nerazvitem svetu na račun recesije v razvitem svetu. Toda kot pristen liberalec v tem ne vidi groznega problema. Delavski razred resda izginja — ampak v razvitih državah, v nerazvitih ne. Konstelacija je seveda drugačna: v razvitem svetu ostajajo storitvene dejavnosti, produkcija pa se seli drugam. In še nekaj ga kot levičarja razveseljuje: naslednja žrtev globalizacije bo po njegovem menedžerski sloj. Jih je sicer manj kakor modrih ovratnikov, vendar ta belim to privošči, saj so bili doslej glavni profiterji in se jim bo v naslednjem desetletju ali dveh po zaslugi digitalizacije različnih menedžerskih opravil to kruto maščevalo — se hahlja Žižek.

Tu preideva na občutljivo področje: Slavoj Žižek se spusti v analizo duhovnih gibanj. Če je kaj prevladujoča ideologija globalnega kapitalizma, potem so to religije, kakršni sta budizem ali taoizem (ali kaj podobnega). V kakšnem pomenu? Če bi bil Max Weber še živ, danes ne bi napisal knjige z naslovom *Protestantska etika in duh kapitalizma*, temveč *Budistična* ali *Taoistična etika in duh globalnega kapitalizma*. Absolutno. Ni čudno, da Richard Gere in druge holivudske zvezde kupujejo budizem. Žižek je prepričan, da je v pogojih globalizacije to idealna oblika religije, duhovnosti. Živimo v svetu, v katerem se ni več mogoče spoznavno orientirati, živimo v kaotični situaciji. Budizem ali taoizem sta zato tukaj idealna: človeku ničesar ne predpisujeta, nič ne zahtevata od njega, v bistvu samo dajeta hitro razsvetlitev, ki omogoča neke vrste distanco, otopelost, nirvano, da tržno boljše funkcioniraš. To je naravno stanje. Nove duhovnosti se globalnemu kapitalizmu prilegajo kot rokavica roki. To da je posledica tako multikulturalizma kakor današnjega načina funkcioniranja kapitalizma: protestantska delovna etika ne deluje več, ker je situacija popolnoma nepregledna. Angleži imajo za to lep izraz, "to cope with" — slediti, parirati, predlagam —, ja, parirati, ne moreš več parirati, ker se stvari tako hitro spreminjajo in je edino, kar rabiš, neka prazna duhovnost: da lahko rečeš, saj vem, vse je samo igra in privid, ampak ta prazna duhovnost mi omogoča, da sploh preživim in ohranim to minimalno distanco — da ne znorim. Budizem je antistres religija.

Žižku se sicer zdi, da krščanstvo postaja nekaj eksotičnega, ampak ravno zato do njega čuti simpatijo in se gre neke vrste ateističnega kristjana. Nasploh čuti velike simpatije do židovsko-krščanske tradicije. Ker kaj mu je kot psihoanalitiku pri krščanstvu

najbolj všeč? Da je religija zunanjega travmatičnega srečanja. Gnostične vzhodnjaške religije so poglobljanje vase in iskanje spoznanj v samem sebi, medtem ko gre pri krščanstvu vedno za srečanje in za travmo, pri tem pa je tudi vedno treba fizično ali duhovno proč od sebe, ven iz sebe. To je čisto druga logika, ki je po Žižkovem edina, znotraj katere je resno mogoča demokracija, človekove pravice, svoboda, karkoli.

Kar naenkrat in mimogrede pa sva pri smrtni kazni. Žižek ponosno izjavi, da je zagovornik smrtne kazni — in to znan zagovornik! Saj ni težko biti strog. Je pa res, da se tu vmešava problem viktimizacije, ki je stvar ideologije. Kako pa kaj ti vigilantski pogromi nad (domnevnimi) pedofili v Portsmouthu? Seveda, zakaj otroke kot žrtve tako viktimiziramo? Da ne bo pomote: otroci so žrtve, in če so zlorabljeni, naj bodo kazni izjemno stroge. Toda vseeno se mu zdi zanimiva ta fascinacija z otrokom kot nedolžno žrtvijo. Kje to najdemo? Recimo tudi v *American Beauty*, ki je zanj gnusen film. Najbolj umazan trenutek tega filma je, ko frklja, ki jo junak osvaja, na koncu reče: no, pa dajva. Ampak ko prizna, da je nedolžna, on reče: ne, potem pa ne. To spoštovanje nedolžnosti je odurno lažno. Zakaj pa ne? Komu bi se pa kaj slabega zgodilo? To je lažen seksistični mit, češ, obstajajo nedolžne ženske in obstajajo kurbe. Ta mit čistosti in obsedenost z drugim kot žrtvijo je samo hrbtna stran današnjih agresivnosti in eno najbolj mračnih znamenj. O tem je že veliko pisal: niso samo otroci žrtve, danes smo vsi žrtve! Če v Ameriki hočeš, da tvoja beseda kaj pomeni, se moraš na kakršenkoli način legitimirati kot žrtev — potem si nedotakljiv.

Glede na to, da je intervju padel na dan Marijinega vnebovzeta, in malo za pavzo se mi zdi primerno povedati ustrezen vic. Ikonoklastičen, seveda, in za nalašč starozavezen, židovski. Ker je predolg in ker nočem Žižku odžirati prostora, ga ne navajam — a Žižek takoj vrne žogico s trditvijo, češ, kaj je njemu najbolj všeč na LDS: razen Židov ne pozna nikogar, ki bi se toliko norčeval na lasten račun. In pove vic o izraelskih prostitutkah: zakaj da med spolnim aktom mižijo? Zato, da ne bi slučajno videle srečnega strankinega ksihta.

To je takoj povod za teorijo nerasizma. Med svojimi gostovanji na ameriških univerzah srečuje veliko zamorcev — njegov izraz —, s katerimi se odlično razume. Zakaj?

Kadar kakšnega spozna, jih direktno vpraša, ali drži, da imajo črnci velikanske penise, ki jih je mogoče zavestno mišično kontrolirati in recimo z njimi odgnati muho s kolena. Potem se veselo krohotajo in so prijatelji. Ali naprimer ta dvoličnost lažnih multikulturalistov:

kakor hitro kakšnemu takšnemu Slovincu omeniš slovensko ljudsko glasbo ali plese, pade v kulturno komo in te obtoži, da imaš pomladniški okus. Balkanska glasba je že takoj boljša, če pa pridejo zamorci ali Avstralci — u, multipla orgija! Ne! Pristni nerasizem je to, da jim poveš, da te ta njihova glasba čisto nič ne zanima. Ali imam torej prav, ko poskušam biti dosleden in ne poslušam ne Slakov ne Kreslina ne pevskih zborov, pa tudi ne Cesarie Evore, Khaleda, Peruancev na Čopovi in drugih godb? Absolutno! To je edina prava pozicija! Edini pravi nerasizem je, da zamorcu politično nekorektno rečeš: vaša glasba je cigu-migu, ne me gnjavit — vse drugo je že hipokrizija in tipično rasistično iskanje domnevne avtentičnosti pri drugem.

S politično korektnostjo seveda najbolj pretiravajo v Ameriki. Žižek je na to dobesedno alergičen, kar pačiti se začne, ko to razlaga. Pa saj tudi ima razlog: na neki univerzi je že bil disciplinsko obravnavan zaradi politične nekorektnosti — in to zaradi domnevnega kršenja pravic živali! Prosim? Povedal je namreč odštekana vic, ki ga je pobral od nekega Srba, in sicer o tipu, ki pije za šankom viski. Mimo pride opica, seže v njegov kozarec, si umije jajca in gre. Tip vpraša barmana, pa kaj je tej opici, kaj si vendar upa?! Barman ne ve, kaj je tej opici, in tipa časti z nadomestnim viskijem. Spet pride opica, spet si z viskijem umije jajca. Tip znori in še enkrat vpraša barmana: ampak zakaj? Barman pravi, da res ne ve, ampak mogoče bo pa vedel Cigo, ki tam v kotu špila svojo muzko. Vpraša torej tip Cigota: "Jel znaš ti, Cigo, zašto pere majmun muda u mom viskiju?" Cigo odgovori: "Valjda da znam!" — in začne prepevati: "Jo-o-oj, zašto pere majmun muda u mom viskiju-u-u ..."

Žižek je bil zgrožen: če je kdo v tem vicu pozitiven lik, potem je to opica, ne?! Oni ga pa obtožijo kršenja pravic živali!

Evropska civilizacija je vedno imela vgrajeno neko ekscentričnost, nekakšno iskanje izgubljene modrosti pri drugih, drugje, tudi geografsko. To se začne že pri Platonu — če sme citirati samega sebe iz njihovega partijskega glasila 4000 —, ki je videl izgubljeno in nedosegljivo modrost pri Egipčanih. Brez tega tudi kolonializma ne bi bilo, ker tudi tu je vedno obstajala krinka ne samo nekakšnega Eldorada, ampak tudi iskanja kamna modrosti. Tibetanci pravijo Zahodnjakom: vse razumemo, samo tega ne, zakaj iščete resnico pri nas — mi je nikoli ne gremo iskat kam drugam, mi jo iščemo pri sebi. To je ta pravi, pristni fundamentalizem, ki Žižka vedno znova navduši — tako so ga navdušili Amiši, ki jih je nekoč šel obiskat. Amiši so čisto normalni ljudje, celo zločine imajo! Zunanji svet jih sicer zanima, vendar si mislijo svoje in se ne pustijo motiti,

ker so strogi predvsem do samih sebe, pa tudi strpni, ker ne poznajo logike zavisti: mi imamo svojo resnico, si mislijo, mi smo center sveta, zato nas nič ne briga, kaj počnejo ljudje okrog nas. Fundamentalizem je to, da imaš neomajno zaupanje vase. Da ne čutiš zavisti do drugih — ne da si proti grehu, hkrati pa te fascinira! To je to!

Ampak tisti drugi, pokvarjeni fundamentalisti! (V garsonjeri izbruhne nevihta.) Moral majority! Vedno jih skrbi morala drugih! Vedno so trdno prepričani, da se nekje dogaja nek greh — pa homoseksualci, pa ne vem kdo, pa grupne orgije, pa še otroke hočejo imeti in se poročati! To je ne samo nevljudno, ampak celo nerazumljivo: če hočeta dva homoseksualca povzdigniti svojo zvezo v nekaj bolj trajnega, potem bi morali biti kristjani veseli, češ, fino, lepo, ne pa da jih kdo ve zakaj to moti! Mogoče je pa to narcizem majhnih razlik? Ne, najbrž jih je strah. Zakon med homoseksualci je nekaj, kar je treba potlačiti: če mainstream hoče, da institucija zakona funkcionira in se reproducira, potem mora obstajati nek zunanji mit in tabu, da je za nekatere to pač prepovedano!

Žižek se spomni, da sem se pred tedni v kolumni čudil, kako si lahko ženska, ki nima in noče imeti moškega, sploh želi otroka. Sicer ga zelo veseli, da je v Sloveniji prišlo do te debate, ki je zelo postmoderna in postpolitična. Ampak v ameriških akademskih krogih pozna veliko žensk brez moških — med njimi tudi najmanj trideset lezbijk —, ki so si omislile otroke. Kaj je na tem čudnega? Poskušam ga pripraviti do tega, da bi mi psihoanaliziral žensko željo po otroku v odstotnosti plodilca, vendar preskoči na neke druge Principe — o tem, da so homoseksualna nagnjenja protinaravna, jih pa vendarle sprejemam kot kulturno držo — in začne pritrjevati mojemu stališču in ga razvija naprej. Cerkev nima pojma, pravi Žižek, če ima homoseksualnost za nekaj animaličnega in če zagovarja prokreativno funkcijo seksa poročenih heteroseksualnih parov. Ravno razplojevanje je animalično, to vendar delajo živali! Seks je kultura. Živali ne seksajo, živali se plodijo. V bistvu Cerkev zagovarja animaličnost.

You and me baby we ain't nothing but mammals — so let's do it like they do on The Discovery Channel.

V svoji novi knjigi z žgečkljivim naslovom *The Ticklish Subject* — seveda se pri Žižku vedno najde knjiga, ki je nova, ne pa tudi zadnja — povzema Rancierovo teorijo postpolitičnega: da v moderni politiki ne gre več toliko za konflikt globalnih ideoloških vizij, ki jih utelešajo kompetitivne stranke, temveč za sodelovanje razsvetljenih tehokratov (ekonomistov, pravnikov, izvedencev za javno mnenje...)

in liberalnih multikulturalistov. Ali v Sloveniji lahko govorimo o postpolitiki? Ali je tehnokratizem, četudi razsvetljen, zamenjava za državniško držo? Je biti državnik zastarelo ali celo nemogoče? Je to dvoje združljivo in ali eno drugo pogojuje? Jaz sam bi rekel, da v LDS prevladujejo razsvetljeni tehnokrati, ki iz principa nočejo biti državniki, medtem ko v drugih strankah prevladujejo politiki, ki poskušajo biti državniki, pa ne morejo, ker niso razsvetljeni tehnokrati.

Žižek se strinja, da pri LDS včasih pogrēša državniško držo — čeprav jo je Drnovšek znal prodajati. Je pa dejstvo, da je osnovna laž tistih drugih, ki se poskušajo izumiti kot državniki, ravno v tem, da morajo konstruirati stare politične konflikte: naprimer kontinuiteta proti diskontinuiteti. S tem noče reči, da je razsvetljeni tehnokratizem edina opcija, niti dokončen odgovor — in to ni specifično slovenska situacija. Stvari se povsod razvijajo v smer razsvetljenega tehnokratizma, našminkanega z multikulturno tolerantnostjo. Po njegovem pa je problem v tem, da to funkcionira v pogojih relativne prosperitete. Žižkov prijatelj iz Amerike, politični filozof Richard Rorty — s katerim se politično in teoretsko sicer ne strinja —, je zaskrbljen nad tem, kaj se bo zgodilo, če enkrat pride do resne ekonomske krize. Lahko se zgodi, da bo zadevo razneslo! Žižek se tako kakor Rorty boji, da razsvetljeni tehnokrati takrat preprosto ne bodo našli odgovora. Zato čas politike še ni mimo. To, kar se zoperstavlja razsvetljenemu tehnokratizmu, ni prava politika — to je samo beg nazaj. Politikom, ki poskušajo igrati državnike, Žižek ne očita, da nočejo biti razsvetljeni tehnokrati. Očita jim, da sami ne postavljajo dovolj pod vprašaj razsvetljenega tehnokratizma. Kajti zgodbe, ki jih pri nas lansira Cerkev — vrnitev k starim vrednotam, družini, gor-dol ... —, to je zanj samo beg pred tem, kar dejansko prinaša globalni kapitalizem. To ni resna alternativa.

Žižkova teorija je, da je najbolj zgovorno in bistveno tisto, kar se dogaja na površini. Slovenska politika zadnjih mesecev je v tem smislu študijski primer: padajo vlade in velike besede, delajo se in razpadajo koalicije, stranke se združujejo in ustanavljajo, izvajajo se čistke, debatira se o volilnem sistemu, spremembah ustave — zgodi pa se bore malo. Jasno, po Žižkovem mnenju je imela LDS prav, ko se je prepustila glasovanju o nezaupnici: stvari so se začele razčiščevati. Zato se mu zdi pomembno, da so izglasovali volilni sistem. Sam je še vedno za večinskega, vendar iz ravno nasprotnih razlogov kakor drugi njegovi zagovorniki. Ljudska modrost je, da ima vsaka stvar dobre in slabe strani. Dobra stran večinskega sistema je ta, da ljudje vedo, koga volijo, in neposredno izrazijo svojo voljo, slaba stran pa, da lahko velik del volilcev ostane nereprezentiran;

dobra stran proporcionalnega je, da relativno ustrezno predstavlja volilno telo, slaba pa partitokracija. Žižek je sicer prepričan, da bi bila najboljša rešitev v bistvu kombinacija slabih strani obeh sistemov. Njegov ideal bi bil večinski sistem s čim več volilnimi okraji, da bi bil moment lokalne reprezentacije čim bolj zamegljen. V tako majhni državi, kakršna je Slovenija, lokalna reprezentacija onemogoča resno državniško odločanje. Zakaj? Slovenija rabi ljudi, ki se ne bodo čutili odgovorne svojemu volilnemu okrožju, ampak celi državi. Iluzija, da volimo konkretne ljudi, je po njegovem največja demagoška nevarnost. To ni res, ker potem itak vladajo stranke; če pa slučajno je res, je pa še huje, ker to pomeni, da je parlament barantalnica za lokalne interese. Pri večinskem sistemu sta mu vseč jasna večina in polna odgovornost. Kar pa zadeva identifikacijo, pa je Žižek odkrito avtoritaren: volilci naj se identificirajo z velikim šefom, ne pa z nekimi lokalnimi — eden je dovolj za identifikacijo.

Kljub temu pa pozdravlja ta sporazum sedemdesetih. Ne bi rad bil paranoik — ampak v izjavah, da Slovenija nima legitimnega volilnega sistema, se mu prikazuje slutnja mračnega scenarija pomladnikov, ki so morda hoteli igrati na karto, da legitimne volitve niso možne, dokler ni večinskega sistema, nakar bi povzročili ustavno krizo in si podaljšali mandat. Jezik trdih pomladnikov je vodil v izredne razmere, zato je pomembno, da se je stanje minimalno normaliziralo. Zato sta Janša in Bajuk tako besno reagirala, saj sta bila prisiljena pristati na normalno igro.

Kakorkoli: pozitivni stranski učinek tega površinskega dogajanja je, da so se podobniki — mmm, lep lapsus — oziroma pomladniki med sabo pokregali in skozi to definirali in profilirali. Rezultat je sijajen. To se je splačalo tudi v primeru, če po nekem čudežu LDS jeseni ne bo zmagala. Pomladniki so si morali priznati, da sta znotraj njih dve opciji. Med njimi je vladala stalna napetost: ali bi jih požrl Janša ali pa bi se sam moral utopiti v zmernejši liniji. Zdaj se vsaj jasno ve. Žižek upa, da bodo pomladniki pogruntali, da je v njihovem interesu, da to sprejmejo kot normalno politično razliko. Toda: če bodo Janševi socialdemokrati in ta Peterle-Bajukova stranka vztrajali pri razumevanju svojega razcepa z Zagožnom oziroma SLS kot nadaljevanje stare zgodbe, češ, zdaj vsaj vemo, kdo smo mi, kdo pa je kontinuiteta, potem je Žižek prepričan, da pa LDS res nikoli (več) ne bo šla z oblasti. In verjemite mu, prosim, da bi si že sam želel kakšno drugačno stanje. Kakšno? Če se že gremo to postmoderno politiko, potem so mu vseč države, kakršna je Švica. Ne zaradi slavne švicarske uspešnosti, v smislu Slovenija, mala

Švica, ampak zato, ker je politika v tej državi tako dolgočasna. Ali veste, kdo je recimo švicarski premier? Ne? No, vidite.

Ali veste, kako je bilo ime Alzheimerju? Ne? No, vidite — tako se to začne.

Ko Žižka spomnim na Janšev slavni portret tipičnega LDS-ovca, se namrdne, da se on v tem težko prepozna, saj še nikoli ni bil v disku, je pa tudi edini v svoji generaciji, ki ga pozna, ki nikoli v življenju ni niti poskusil nobene droge. In že vrača: po njegovem je povprečen volilec SDS pripadnik nižjega srednjega sloja, ki išče relativno enostavno in transparentno varianto tega, čemur Jameson reče *cognitive mapping*. To so ljudje v neki kompleksni situaciji, ki si jo poskušajo po svojih močeh razložiti, Janša pa jim za to ponuja nek priročen odgovor. To pove direktno ali med vrsticami, toda sporočilo je vedno isto: razčistimo s kontinuiteto, pa bo šlo; vzemimo borcem penzije, pa bo manj primanjkljaja; izterjajmo davke podjetjem, pa bo v proračunu manjša luknja; nehajmo s to liberalno logiko, pa bomo orali bolje ... — skratka, ponuja enostavne odgovore na vsa vprašanja. Janševim ideologom je z nekimi čudnimi obrati uspelo, da so celo fenomene — ki so na Zahodu splošno prisotni kot fenomeni, kot tako imenovana kriza vrednot — podtaknili kot posledico kontinuitete. Če bi se v te špekulacije spustil še dlje, bi celo moral predpostaviti, da gre pri volilcu SDS za človeka, ki se ima za sposobnega, pri tem pa misli, da se mu godi državljanska, poslovna, profesionalna, kakršnakoli že krivica. To je malo poenostavljena teorija, ampak tu gre za frustriranost z dezorientacijo. Janša pa ponuja jasne odgovore.

To je že res. Ampak mogoče je pa jasnih odgovorov premalo drugje?!

Hvala bogu, da jih ni! Saj jih tudi v resnici ni, teh odgovorov! Kdo pa ima jasne odgovore na vse te probleme, ki se jim modno reče problemi postmoderne družbe? Zato je Žižku v teh pragmatičnih razmerah kljub vsemu blizu LDS, ker vsaj ne blefira z nekimi odgovori. Ali ponuja LDS globalno vizijo? Ne! LDS v bistvu ne prinaša odreditve, ampak samo zelo skromno razmišlja. Slovenci smo majhen narod v zapleteni situaciji. Kako tukaj najti svoje mesto? Žižek priznava, da LDS ne ponuja velikih odgovorov — vendar je prepričan, da teh odgovorov sploh ni. Toda pogoj, da si začnemo zastavljati resna in temeljna vprašanja, je to, da se najprej znebimo teh lažnih, hitrih odgovorov. V tem smislu so pomladniki ujeti v ideološko samoreprodukcijo: če njihovo logiko izpeljemo do radikalnega konca, pravi Žižek, potem bodo morali v skrajni fazi ugotoviti, da je tudi mednarodni globalni kapital v bistvu samo

udbomafija. Zanimivo, nekateri so do tega že skoraj prišli. Pomladniki so v bistvu neke vrste Kubanci, ki se herojsko upirajo ZDA — kakor jih je nekoč pohvalil (namreč Kubance) sam Tjudjman. To je tista skrivnost, ki bi si jo morali priznati. Če bi šli v svoji logiki do konca, bi morali reči: komunisti so nepomembni, prava udbomafija je globalni kapital. Tako pa se igrajo neke smešne teorije in se samo zapletajo.

Trditve, ki pretendirajo na resnico, so v postmodernizmu — po Habermasu — samo efekti retoričnih figur. In kdo lahko prekaša Žižka v retoričnih figurah?

Bajtovega *Bermanovega dosjeja* še ni prebral do konca, vendar priznava, da je knjiga zanimiva in da praktično vse v njej sprejema kot resnico. Obenem pa se mu zdi v etičnem smislu sporna: nekaj stavkov pokvari celo knjigo. Ko Bajt pojasnjuje, zakaj ni emigriral oziroma ostal zunaj, pravi nekako takole: ker je hotel biti zraven. Zraven? Zakaj bi pa moral biti zraven? Bajt bi se izgovarjal, češ, dajal je zgolj strokovne nasvete. Toliko hujše za njega! Vsi vemo, da je Bajt za zvezno vlado delal ekspertize. Se zaveda, kaj sploh govori? Bolj ko je bil čist, bolj je bil umazan. Zakaj? Bolj ko je dajal zgolj strokovne nasvete, ne pa politično obarvanih, bolj je dajal režimu legitimiteto. Tako je režim lahko rekel: vidite, on ni kak naš poceni partijski ideolog, pa ga vseeno poslušamo.

Podobno je bilo tudi s človekom, ki se ga niti ne spleča omenjati: tako je šel Slivnik po lastni interpretaciji v CK samo zato, da bi od blizu gledal, kako propada Partija. No, ni bilo tako enostavno. Bil je relativno znan novinar, na listi SZDL in član CK. To vsi vemo. Obenem pa je že takrat pisal ostre antisocialistične komentarje: socializem je fuč in podobno. Predstavlajte si nekoga, ki hoče leta 1990 razčistiti s socializmom in si misli: naj verjamem Partiji? Pa si reče: glej-glej — Slivnik, ki piše antisocialistične komentarje, je zraven, očitno so ti ljudje kredibilni! To je ta paradoks: na nek način je en tak Slivnik naredil veliko več za dober volilni rezultat Partije kakor pa neka Sonja Lokar.

Dandanes sta se v moderni postpolitiki oblikovali dve desnici: stranka razsvetljenega tehokratizma in stranka svetovnonazorskih fundamentalistov. Tako se oblikuje nova fronta. Razsvetljeni tehokrati so bolj stranka kapitala in so socialno, vrednostno, kulturološko bolj liberalni. Logika osnovne polarnosti, ki prevladuje v razvitih postmodernih družbah, ni več levo-desna, ampak desno-desna: tehnokracija proti tradicionalistom. Po mojem je to ta opozicija, ki danes prevladuje in oblikuje polja. Razsvetljena multikulturalna tehnokracija je še edina, ki ji lahko rečemo levica —

ampak tudi ta obenem je in ni levica, saj se zna še bolj potegniti za kapital.

S tem se je vse zapletlo. Svojim ameriškim in angleškim prijateljem, ki se grejo družinske vrednote, Žižek najraje servira trditev, da sta Thatcherjeva in Reagan naredila več za razpad družine kakor pa vsi komunistični perverzneži skupaj. Glavni rezultat reaganomike je bil, da se je zaradi novih socialnih dinamik — več delovnih mest, menjavanje služb, način zaposlovanja — začelo vključevati v procese veliko več žensk, s tem pa je prišlo do razbitja družine. Podobno je bilo v Angliji. Thatcherjeva je obračunala z Wet Toriji, se pravi s konzervativnimi šlevami oziroma socialno odgovornimi Torijci, ki so verjeli, da mora država skrbeti za patriarhalno družino in njeno blaginjo. Danes sicer prevladuje drugi pol v politiki. Ampak kdo so tisti, ki direktno nagovarjajo delavce v nekem vsaj približno antikapitalističnem žargonu? Samo še skrajni desničarji kakor Le Pen in Haider. V tem je paradoks. Mimogrede povedano, odpor do Haiderja je bil Žižku vedno sumljiv. Je proti Haiderju, da bo jasno — toda moti ga olajšanje, ki ga kažejo liberalci, kakor da so komaj čakali, da lahko vzkliknejo: u, končno nekdo, ki ga lahko sovražimo. Na ta način si liberalni center kupuje levo kredibilnost. V bistvu blokira, da bi se oblikovala neka druga fronta. To je nevaren položaj. Če se delavec ali kdorkoli počuti ogroženega od globalnega kapitala — katera opcija se mu ponuja? Samo skrajna desnica.

Žižek nima iluzij. LDS voli zato, ker so druge stranke še slabše. Če pogleda stvar od blizu, se strinja z mano, ki mu pravim, da smo slovenski volilci vedno obsojeni na nek *faute de mieux*. Lahko našteje cel kup stvari. Naprimer Vatikan: tu se mu je zdelo narobe, da LDS ni upoštevala postmoderne politične ločnice, ki zahteva, naj se z ekonomijo ukvarjajo tehnokrati, drugo pa prepušča multikulturnikom, naj se med sabo kregajo. Postmoderna politika je namreč razcepljena. Po Žižkovem je pri sporazumu z Vatikanom prišlo do kratkega stika, ko so tehnokrati začeli razmišljati o multikulturnih temah. LDS tu ni bila dorasla svoji nalogi. Drugi problem pa je to, da je LDS zapravila cel kup priložnosti — naprimer v ženski politiki, kjer bi lahko več naredila. Tu je potencial. V vsaki postmoderni družbi se ženske slejkoprej konstituirajo. Najti je treba nek način mobiliziranja — pa ne tako, da si percipirano kot manjšina, ki se smeši. V postmoderni politiki stranke ne reprezentirajo direktno nekih opcij ali razredov, naprimer delavskega, ampak mobilizirajo posamezne interesne skupine. To je LDS zanemarila. Morala bi si postaviti za cilj recimo to, da hoče ženske ali vsaj določen tip žensk

na nek način mobilizirati — nekako tako, kakor dela SLS s kmeti. Ampak če imajo Rupla za spin doktorja, bi se pa lahko zadev lotili malo načrtneje, ne? Ah, to je pa spet problem, kako ta stranka sploh funkcionira. Z njo je tako kakor s tistim gradom pri Kafki: dokler ga Josef K. gleda od daleč, se mu še zdi mogočen — ko pride bliže, pa vidi, da je vse skupaj ena sama podrtija.

Žižka niti ne moti, da nekateri še vztrajajo pri tej večni temi kontinuiteta/diskontinuiteta. Če se bo to normaliziralo v nekakšen estetski dodatek in bo odpadla grožnja z izrednimi razmerami — češ, če ne bi imeli legitimnega volilnega sistema —, potem obstajajo vse možnosti, da bo nastala neka normalna bipolarnost med malo bolj fundamentalističnim, ljudsko-katoliškim blokom in malo bolj razsvetljenim tehnokratskim. To bo osnovna konstelacija, ki pa — ponavlja — ni rešitev in ima svoje meje. Slejkoprej se bo oblikoval nek bolj radikalen blok, definitivno pa se to ne bo zgodilo ne na skrajni desnici ne na levici. Kaj pa vi mislite?

Po treh urah, kolikor je vsega skupaj trajal obisk pri Slavoju Žižku, in po dobrih dveh urah posnetega pogovora (minus pol ure presnetega), moram skrušeno priznati, da mislim le še komaj. Slavoj je že na začetku kazal neke tablete in v zadnji četrtini pripomnil, da se mu ne ljubi več veliko govoriti — a očitno je bilo to bolj retorično rečeno. V mislih že štejem vrhunce intervjuja in jih sestavljam. Poskušam se tudi spomniti, kaj je šlo v nič — pa nič, tema, popoln antiklimaks. (To se potem vrne čez dva dni.)

Ko s fotografom odhajava, Žižek razlaga, da si je na letalih nabral toliko potniških milj, da je pri Lufthansi že senator in da na veliko izkorišča razne bonuse. V zadnjem trenutku se na vratih spomnim, da ga moram lepo pozdraviti v imenu Matjaža Bergerja z Mljeta in Tadeja Zupančiča iz Londona. Razveseli se, vendar v naslednjem trenutku že naglas razmišlja, ali bi v garsonjero vgradil klimo. Nakar pride dvigalo.